

VIRKSOMME ORD

Johan Nygaardsvold

Tap ikke motet!

London radio, 25. juni 1940

Kilde: Statsministerens arkiv
<http://virksommeord.uib.no/taler?id=463>

Norske kvinner og menn.

Når jeg i denne for vår sivilisasjon og personlige frihet så skjebnesvangre tid vender meg til dere, så er det ikke bare for å sende en hilsen i sin alminnelighet, men det er også for å få anledning til å redegjøre for Regjeringens arbeid og for dens syn på forholdene slik som de har utviklet seg.

Jeg kan så godt forstå at det for mange vil fortone seg slik at det ikke finnes noen lyspunkter i den mørke natt som har senket seg over vårt fedreland.

Våre allierte, England og Frankrike, måtte på grunn av utviklingen på andre krigsfronter trekke sine hjelpekorps vekk fra Norge.

Regjeringen, som har fulgt med i den motstand våre egne tropper sammen med de allierte har ydet, fra Østlandet gjennom Gudbrandsdalen og Romsdalen og nå sist i Nord-Norge, var klar over at på en eller annen måte måtte vi da forsøke å få fiendtlighetene og ødeleggelsene stanset. I sær var vi klar over dette etter at Bodø, et ikke-militært mål, var jevnet med jorden.

Vi mente imidlertid at vi hadde plikt på oss til å forsøke om det ikke skulle være noen som helst mulighet for at i allfall en liten del av Norge kunne bli bevart for norsk administrasjon og norsk selvstyre.

Med Sverige som formidler forsøkte vi derfor om ikke en slik ordening kunne oppnåes.

Men Tyskland ga oss ikke engang et svar.

Det stod da ingen annen utvei åpen enn å nedlegge våpnene og sende våre tapre soldater hjem. Jeg vet at denne beslutning var et hårdt slag for alle disse. De hadde i ca. 2 måneder kjempet og kjempet tappert mot de som hadde overfalt vårt land, og nettopp da, da Regjeringen fandt seg nødt til å ta beslutning om nedleggelse av våpnene, hadde våre

tropper sammen med de allierte styrker vunnet, kanskje den eneste virkelige seier til lands som de allierte styrker inntil da kunne peke på, nemlig gjenerobringen av Narvik.

Og i oppnåelsen av denne seier hadde våre soldater den største og mest avgjørende andel.

Deres mot og deres kampvilje vil leve i minnets glans slekter framover i tiden.

Ved siden av beslutningen om våpennedleggelse og demobilisering, måtte også Regjeringens stilling etter at hele Norge var okkupert av tyskerne tas opp til overveielse.

Men før jeg går nærmere inn på det spørsmålet, vil jeg gjerne si noen ord om det arbeid som Regjeringen utførte i de 2 måneder krigen varte.

Jeg har hørt i radio og jeg har også sett i den løgnpropaganda som overmakten har satt i gang, at Regjeringen bare var en flyktende regjering og at den ikke på noen måte ivaretok de interesser den var satt til å vareta.

Regjeringen fikk på Stortingets møte på Hamar og siden på Elverum den 9. april 1940 den mest utstrakte fullmakt som noen parlamentarisk regjering i Norge noensinne har fått.

Det gikk ut på at "Stortinget gir Regjeringen den mest utstrakte fullmakt til å treffe de avgjørelser og bestemmelser som er påkrevd av hensyn til varetagelsen av Rikets interesser inntil Stortinget etter konferanse mellom Regjeringen og Stortingets presidentskap igjen kan innkalles til nytt møte."

Denne fullmakt ble enstemmig vedtatt av Stortinget.

Etter forslag av president Hambro ble det videre vedtatt følgende: "Det er av den største betydning å opprettholde den lovlige norske regjeringsmakt, selv om den skal utøves fra et sted utenfor landets grenser. Kongen, Kronprinsen og Regjeringen må ikke på noen måte falle i fiendens hender."

Også dette forslag ble enstemmig vedtatt av Stortinget.

Jeg har villet referere disse utgangspunkter så nøyaktig som mulig fordi at de som i kveld hører på meg kan få et kaldt, klart og nøkternt referat av det som har skjedd, og som i virkeligheten er den norske Regjeringens fullmakt.

Og ut fra denne fullmakt har Regjeringen arbeidet.

Det har vært store vanskeligheter. Vanskeligheter som vi selvfølgelig ikke kunne ha oversikt over den 9. april. Kanskje den største vanskelighet vi har hatt å kjempe med - og som er konstatert av dagbøker fra nedskutte tyske flygere - var at tyskerne fortrinsvis la an på å drepe Kongen, Kronprinsen og Regjeringen.

Jeg takker for den oppmerksomhet som er vist oss. Tyskerne fløy så lavt at jeg så flygerne, og mitraljøsekulene sprøytet omkring oss. Jeg fikk det inntrykk at tyske flygere hadde like så stor morro av å skyte på ubevæpnede personer, kvinner og barn som et jaktfølge som jager harer eller ryper om høsten.

Jeg har personlig i mitt hjem gitt tyskere fristed. Jeg har ydet min skjerv til å lindre nøden i Tyskland etter verdenskrigen. Jeg har som statsminister gjort hva som kunne gjøres for å holde oss på *et godt og nøytralt forhold* til Tyskland.

Vi hadde forhandlinger om en handelsavtale med Tyskland. Vi gjorde de største anstrengelser for å imøtekomme Tysklands ønsker. Vi ble enige. Og knapt en måned etterpå overfalt de oss. Kanhende en slik politikk stemmer med germansk renslighet - den stemmer i allfall ikke med norsk renslighetsfølelse.

Og her har vi nordmenn i allfall et lyspunkt som jeg mener kan være oss til trøst nettopp nå, og våre etterkommere til stolthet og glede i de kommende tider.

Norge er beseiret, ja vel. Men Norge og nordmennene står i dag trass i den ulykke som har rammet oss, med et plettfritt skjold og med ren samvittighet.

Norge ville ikke bli inndratt i krigen. Norge ville være nøytralt, strengt nøytralt til begge sider. Men trass i denne vår absolutte nøytralitet ble vi overfalt.

Og overfallet ble iverksatt på tyvers og røveres vis, det ble iverksatt i nattens mulm og mørke.

Og som overfallet var har også krigen vært. Elverum, Nybergsund, Kristiansund, Molde, Bodø og hundreder av andre stedsnavn i Norge vil for alltid bli stående som skamstøtter i Tysklands framtidige historie.

I henhold til den fullmakt som Stortinget ga Regjeringen har Regjeringen søkt å arbeide. Både i Gudbrandsdalen, og i sær i Romsdalen, søkte vi å treffe foranstaltninger som kunne ordne og lette den daværende situasjon. Jeg nevner bl.a. at vi i Romsdalen reorganiserte

Norges Bank og sørget for at dens midler kunne bringes i sikkerhet - et faktum som tyskerne visstnok er oppmerksom på.

På grunn av de alliertes tilbaketrekning fra Aandalsnes og Molde fandt Regjeringen at den måtte forsøke å opprettholde Nord-Norges forsvar.

I Tromsø ble så den militære og administrative virksomhet organisert.

Jeg skal ikke uttale meg om den militære administrasjon. Den sivile derimot vil jeg gjerne si noen ord om.

Vi forsøkte, og jeg tror vi lykkedes, å reorganisere hele den sivile administrasjon for den ikke okkuperte del av Nord-Norge.

Ulykkestrygden og syketrygden ble ordnet og utvidet til å omfatte vernepliktig befall, soldater og sivilt luftvern.

Norges Brandkasse, Hypotekbanken, Småbruk- og boligbanken, Fiskeribanken samt lånekassene for fiskere og småbrukere ble organisert. Kommunespørsmål, bankspørsmål, skolespørsmål, landbruks-, fiskeri- og industrispørsmål ble behandlet og løst.

Nord-Norges forsyning av nødvendighetsvarer var et av de største problemer, og jeg tør si at vi på dette område maktet å løse dette problem, slik at Nord-Norge sjelden har vært så godt forsynt som da Regjeringen måtte avslutte sitt arbeide der.

Hvorvidt disse forsyninger nå er tilstede og om de blir fornyet etter hvert, det tør jeg ikke uttale meg om.

Jeg tror disse få og sammentrengte opplysninger vil vise at Regjeringen, trass i alle vanskeligheter, var en arbeidende regjering, en regjering som med Stortingets mandat for øye søkte å lindre og forebygge nød og savn og ordne og reise det som krigssituasjonen hadde revet overende.

Vi fandt imidlertid, som jeg før har sagt, å måtte nedlegge våpnene, og dermed var hele Norge i fiendens hånd.

Og spørsmålet reiste seg da: Skal Kongen, Kronprinsen og Regjeringen forbli i landet og derved bli tyskernes fanger, eller skal vi følge det pålegg som Stortinget ga den 9. april?

Etter lange og tunge overveielser valgte vi å følge dette pålegg og midlertidig flytte den lovlige regjeringsmakt til et alliert land.

Fra fiendens side er det sagt at vi derved sviktet våre plikter som regjering. Nei, vi gjorde ikke det, vi gjorde det motsatte: Vi gjorde det som var vår plikt å gjøre. Vi kan nå i et fritt land arbeide for Norges sak. Vi kan nå fritt si overfallsmennene den usminkede sannhet om deres opptreden og løgnpropaganda både under og etter krigen. Og jeg ber dere norske kvinner og menn være forvissset om at på en eller annen måte skal vår røst og vårt vakthold om Norges interesser bli hørt og kjent også av dere.

Det er en tung tid for alle oss som elsker vårt fedreland og som har ment med sitt arbeid å gjøre det rikere og lykkeligere, men *jeg ber dere: Tap ikke motet!* Jeg er forvissset om at rettferdighet en gang skal seire over vold, tyranni og urettferdighet. Vi kan *falle bort, men Norge vil aldri mangle sønner og døtre* som holder frihetstanken og frihetsideen levende i vårt land. Vårt program skal heretter bare bestå i disse tre ord:

Norge for nordmennene!